

Uráli és nyugat-szibériai területek Reguly Antal térképészeti munkáiban

MFTTT előadás

Gulyás Zoltán
térképész doktorandusz hallgató
2014. március 20.

Reguly Antal munkássága

Reguly Antal
(1819–1858)

- Főként a néprajz és a nyelvészet terén elért eredményeiről híres
- Térképészeti tevékenysége ugyancsak jelentős, azonban kevésbé közismert
- Az Urál északi vidékeit bemutató első részletes térkép megalkotása
- Úttörő munka: addig ismeretlen földrajzi objektumok felvétele, páratlanul gazdag névgyűjtés

Reguly térképészeti tevékenysége

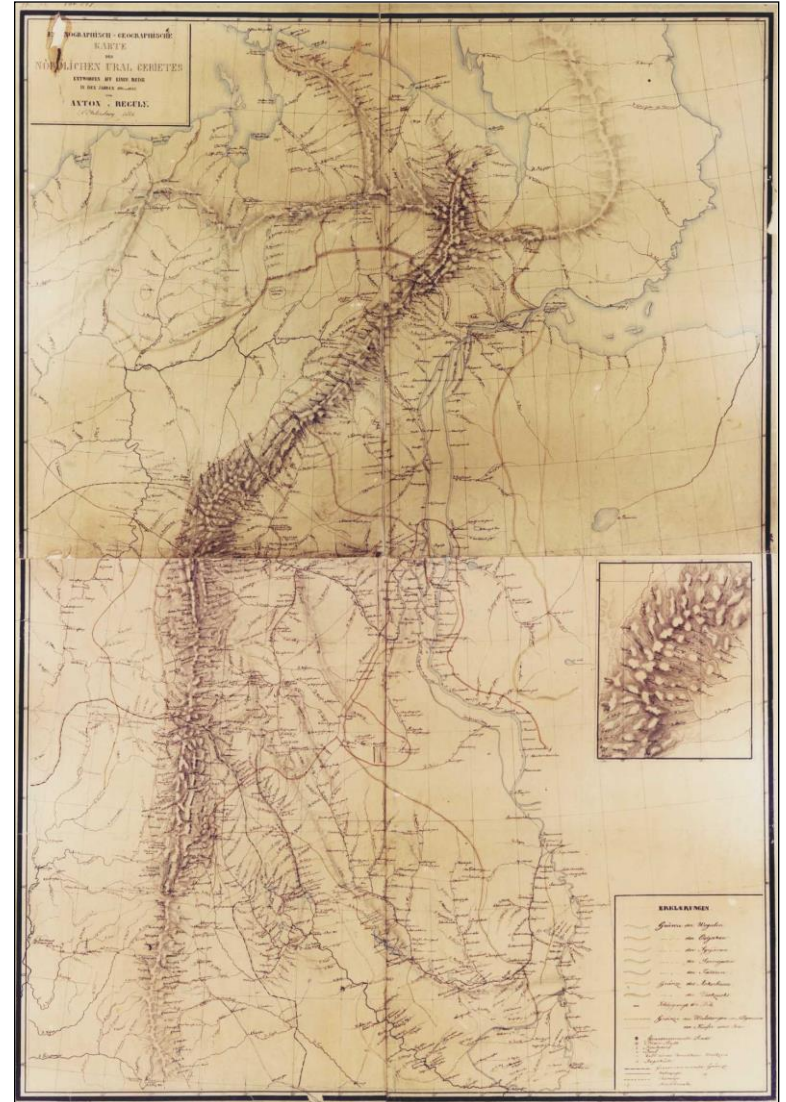
A téma megközelítésének lehetőségei:

- A magyar kultúrtörténet vonatkozásában
- Kartográfia-történeti szempontból
 - *A megalkotott térképészeti dokumentumok*
 - *Reguly kapcsolatai a kor kiváló térképészeivel*
- Reguly térképi munkáinak szerepe az oroszországi területek megismerésében
 - *Értékes forrásanyagok a különféle kutatásokhoz*
 - *A modern kartográfia alkalmazása – vizuális segítség a térképi munkák értelmezéséhez*

A téma kartográfiai dokumentumai

Reguly térképének kiadásai:

- Pétervári kéziratos térkép
- „Pesti akadémiai” térkép
(litografált kiadás)
- A Magyar Földrajzi Intézet
kiadása (1906)
- ELTE Térképtudományi
Tanszék kiadása (1983)

Eltérő ábrázolási mód

A pétervári kéziratós térkép

A „pesti akadémiai” térkép

A téma kartográfiai dokumentumai

- **Reguly térképének kiadásai:**
 - *Pétervári kéziratos térkép (1846)*
 - *„Pesti akadémiai” litografált térkép*
 - *A Magyar Földrajzi Intézet kiadása (1906)*
 - *ELTE Térképtudományi Tanszék kiadása (1983)*
- **A terepen készült vázlatok:**
 - *„Pesti” kéziratos vázlatok (9 vázlat – MTA)*
 - *További kéziratos vázlatok (3 vázlat)*
- **A Köppen akadémikusnak írt levél:**

A térkép részletes leírása, magyarázatok

A térképezés által érintett vidékek napjainkban

Közigazgatási egységek szerint:

- Nyenec Autonóm Körzet
- Jamali Nyenec Autonóm Körzet
- Komi Köztársaság
- Hanti–Mansyi Autonóm Körzet
- Permi terület
- Szverdlovszki terület
- Tyumenyi terület

Az Urál hg. felosztása szerint:

- Paj-Hoj
- Sarki-Urál
- Sarkközeli-Urál
- Északi-Urál
- Középső-Urál

A pétervári kéziratos térkép tartalma

Domborzati és síkrajzi elemek:

- Domborzat (hegyvonulatok, csúcsok, egyéb magaslatok)
- Vízrajz (vízfolyások, tavak, tengeri területek)
- Közlekedés (utak, gyalogutak, bárkák útja, Reguly útvonala)
- Települések (kormányzósági székhely, körzeti székhely, falu templommal, falu, vadászkunyhó, réntartók sátra)
- Határok:
 - Igazgatási határok (kormányzóság határa)
 - Növényzeti határok (erdőségek határa, erdeifenyő és cédrus)
 - Etnikai határok (hantik, manysik, zürjének, szamojédek, tatárok)
 - Gazdasági határok (földművelés határa, állattartás határa)

Névrajzi elemek:

- Földrajzi nevek, magyarázó megírások, dátumok, távolságok

ERKLÄRUNGEN.

- Gränze der Wogulen.
- — „ — der Ostjaken.
- — „ — der Syrjänen.
- — „ — der Isamojeden.
- — „ — der Tataren.
- Gränze des Ackerbaues.
- — „ — der Viehzucht.
- Schlepwege der Böle.
- Gränze der Waldungen im Allgemeinen.
- — „ — der Kiefer und Cedor.
- ⊙ Gouvernements-Stadt.
- ⊙ Kreis-Stadt.
- ⋮ Kirchdorf.
- Dorf.
- △ Zelt eines Rennthier-Besitzers.
- △ Jagdhütte.
- Gouvernements-Gränze.
- Fahrwege.
- Fußwege.
- Norochrowitz.

Reguly a terepen

- Az uráli utazás célja: a magyarok nyelvi rokonsága, az ott élő népek érdekelték (Baer akadémikus tanácsa)
- Előzetes adatgyűjtés: az addig megjelent térképek, leírások tanulmányozása → ellentmondások, hibák
- A kezdet: Perm (1843), majd Szolikamszk → folytatás több irányban (Nyugat-Szibéria, az Urál északi területei, az Ob vidéke, a tengerparti területek);
- Az uráli utazás „végállomása”: Perm (1845 március)
- Közel 10 000 km-t tett meg, hatszor kelt át az Urálon
- A fő feladat: nyelvi kérdések, szótárak, költészet, néprajz, emellett **folyamatos földrajzi adatgyűjtés**

A terepi vázlatok megalkotása

- Reguly naplójának bejegyzései: a vázlatok folyamatos összeállítása a terepen
- A terepi objektumok egymáshoz képest történő felvételezése → földrajzi keret a néprajzi munkákhoz
- A munkához jelentős segítséget nyújtanak a helyi lakosok: adatközlések, pontosítások
- Reguly kapcsolatteremtő képessége → számos segítő
 - Baktyár és Jurkina
 - Alekszej „Bogatij” Kaszimov: földrajzi adatok első kézből
 - Tyobing és emberei
 - Szamojéd és zürjén segítők a térképezés során

Karte No III

Mandschi oder Wogulen

aus Bergen bei Samatow ^{im Lande} 430 W. - ^{im Winkel} 484 N.
 aus Samatow bei Samatow 292 W. - 552 N.
 aus Samatow bei Samatow 273 W. - 260 N.
 was ist nach der messung des sin capardi vom 10. Aug. 1722

Handa

in rapla (100 wost im wost
 90 in lande) ~~Handa~~
 kogn na 100 Stücken Pa kran
 überaus rar und sehr wertvoll
 Handa vor die fischfang vor
 Handa letzter war - ist in
 datschka gesehnd 185
 0 dlangim pugot ~~Handa~~
 0 Schankung pugot ~~Handa~~
 0 Längim pugot ~~Handa~~
 0 Handa pugot ~~Handa~~

Latent bei 440 W.
 Latent bei 460 W. oder 470 W.
Das Flussgebiet der Saida und Handa
 mit eichenenäcker und neppelweiden Pflanzung
 die entwässern auf paul mehrten endigend
 wogulisch. bei u. da 180 Stk Folge unger Messstab.
 Kohar. in Pellen 1844, im Mai.

2 Kupfersee sind (pawle) Hal naha
 die auf 4 Kuchle (aus) 20 Stk 60 Stk
 nicht vorkommen werden die in
 ganz vater des region. am 10. Aug
 1722 0 pawle 2 20 Stk 60 Stk
 nach Handa

in datschka wogulen
 wogulen wogulen
 aus datschka wogulen
 aus datschka wogulen

In datschka wogulen
 Kindsorcher Jatazen

Handa pugot
 Handa pugot
 Handa pugot

A vázlatoktól a térképig

- A terepmunkát követően Reguly ismét Péterváron
- A helyi tudósok kérése → a térképét állítsa össze náluk
- A vázlatok alapján az objektumok pontos földrajzi helyzete egyértelműen nem adható meg
- Korábbi mérésekkel meghatározott pontok bevonása
- Vázlatok szűrése: nem minden adat került fel a térképre
- A térkép megszerkesztése → etnográfiai célokat szolgál
- Litografálás → a térkép a Hofmann-expedíció támasza
- Pontosították, de tartalmilag nem tudták felülmúlni

Reguly térképi munkáinak jelentősége

- Új földrajzi információk az uráli területekről
- A legfőbb érték: földrajzi nevek, mint első kézből származó filológiai források
- A névalakok feljegyzése olyan nyelveken, amelyek akkor még nem rendelkeztek írásbeliséggel
- A napjainkban zajló kutatások megalapozása:
 - Történeti földrajz
 - Nyelvészet
 - Néprajz

A kutatásokat nehezítő tényezők

- A dokumentumok csak korlátozottan érhetőek el
- A térkép grafikus elemei nehezen értelmezhetőek
- A sajátos kézírás olvasásának problémái
- A vizsgálandó fényképállományok felbontása
- Névgyűjtemény → vizuális melléklet híján az olvasatok földrajzi helye egyidejűleg nem vizsgálható

Modern kartográfiai feldolgozás

- A mai térképhasználókhöz közelebb álló ábrázolási megoldások → segítség a megfelelő értelmezéshez
- A számítógépes kartográfia előnyei
- A térképi névrajz tipográfiai követelményei
- Névanyag-katalógus szükségessége
 - Vizuális melléklet: bármikor rendelkezésre áll
 - Keresőhálózat: a nevek a térképen visszakereshetők
 - Könnyebb kezelhetőség: nevek többféle felsorolása

ERKLÄRUNGEN.

- Gränze der Wogulen.
- — — — — — der Ostjaken.
- — — — — — der Syrjänen.
- — — — — — der Isamojeden.
- — — — — — der Tataren.
- Gränze des Ackerbaus.
- — — — — — der Viehzucht.
- Schlepplage der Böle.
- Gränze der Waldungen im Allgemeinen.
- — — — — — der Kiefer und Cedor.
- ⊙ Gouvernements-Stadt.
- ⊙ Kreis-Stadt.
- ⊙ Kirchdorf.
- Dorf.
- △ Zelt eines Rennthier-Besitzers.
- △ Jagathütte.
- — — — — Gouvernements-Gränze.
- — — — — Fahrwege.
- — — — — Fußwege.
- — — — — Nachrichten.

JELMAGYARÁZAT

HATÁROK

Etnikai határok

	Vogulok (mansjik)
	Osztjákok (hantik)
	Zürjének (komik)
	Szamojédek
	Tatárok

Gazdasági határok

	A földművelés határa
	Az állattenyésztés határa

Növényzeti határok

	Erdőségek határa általában
	Erdei- és cédrusfenyő határa

Közigazgatási határ

	Kormányzósági határ
--	---------------------

TELEPÜLÉSEK

	Tobolsk	Kormányzósági székhely
	Beresov	Körzeti székhely
	Obdorsk	Falu templommal
	Weshakorski	Falu
	Matweipi	Vadászkunyhó
	Elejev	Réntartók sátra

KÖZLEKEDÉS

	Hágó, átjáró
	Kocsiút
	Gyalogút
	Bárkák vontatóútja
	Reguly Antal útvonala

EGYÉB MAGYARÁZATOK

Domborzat

	A hegyvidéki területek körülbelüli kiterjedése
	Domborzati alakzat és a hozzá tartozó elnevezés

Jelzések és megírások

	Reguly útjának iránya
	Az útszakaszok távolsága két szomszédos objektum között (versztben kifejezve)
	Reguly utazásához kapcsolódó dátum

A fokhálózat meridiánjainak számozása Ferrótól (Hiero, Kanári-szigetek) kezdődik.

Névrajzi feldolgozás

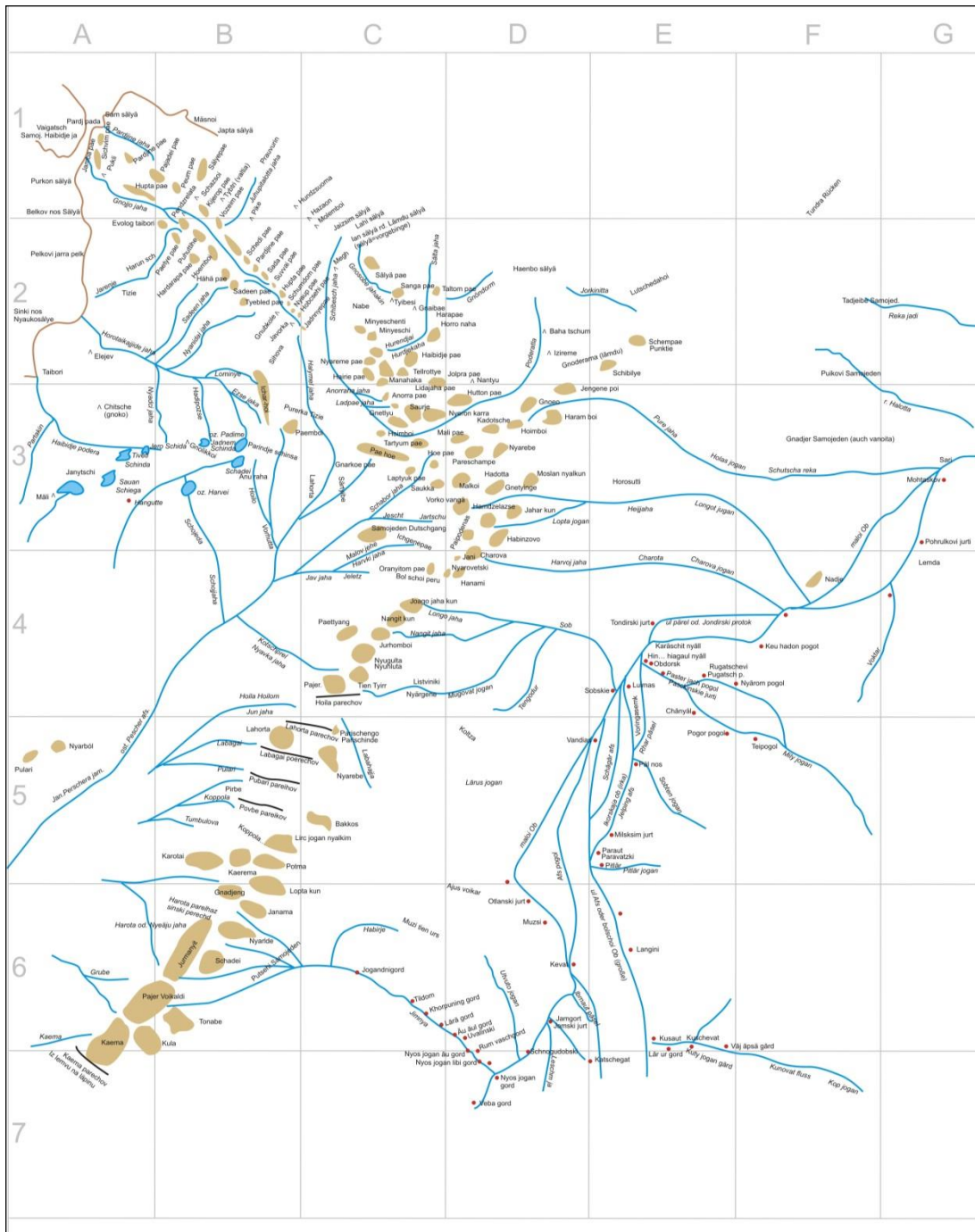
- A pétervári kéziratos térkép teljes névanyagának rendszerezése: közel 1700 filológia adat
- Katalógus összeállítása saját olvasatok alapján
- Az olvasatok pontosítása későbbi kiadású térképek felhasználásával (oroszl nyelvű topográfiai térképek)
- A terepi objektumok pontos helyzetének megadása földrajzi koordinátákkal

A névazonosítás eredményeiből

- **Körzeti székhelyek nevei:** 7 (7/0) → **100%**
- **Folyónevek:** 615 (595/20) → **97%**
- **Templomos falvak nevei:** 52 (50/2) → **96%**
- **Tónevek:** 69 (61/8) → **88%**
- **Falvak nevei:** 414 (344/70) → **83%**
- **Foknevek:** 11 (9/2) → **81%**
- **Domborzati nevek:** 328 (194/134) → **59%**
- **Hágók nevei:** 8 (2/6) → **25%**
- **Vadászkunyhók:** 36 → 4 azonosítás!

A vázlatok ismételt feldolgozása

- A vázlatok első feldolgozása: Szőnyi Zsófia (2010), úttörő munka, kísérlet a nevek rendszerezésére
- Az ismételt feldolgozás szükségessége
 - 1.) Az olvasatok pontosítása („több szem többet lát” elv)
 - 2.) Tartalmi kiegészítés: a feldolgozás kiterjesztése a teljes tartalomra (grafikus elemek, Reguly magyarázatai)
 - 3.) Kimondottan kartográfia megfontolásokon alapuló feldolgozás a jövőbeli megjelentetés céljából

Jövőbeli feladatok

- A ma még ismeretlen dokumentumok felkutatása
- Reguly térképészeti kapcsolatainak feltárása
- A Reguly-életmű térképészeti vonatkozású ismeretanyagának bővítése
- Együttműködés további filológus szakemberekkel